JOSEF GALÍK – BÁSNÍK (SKICA)

LUBOMÍR MACHALA

Poprvé jsem o Josefu Galíkovi (21. 10. 1932 Racková – 3. 11. 1999 Zlín) psal v blahopřejné noticce k padesátinám jako čerstvý stážista tehdejší katedry bohemistiky a slavistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Gratulace ke kulatým jubileím se párkrát opakovaly a na podzim roku 1999 k nim přibylo několik nekrologů. V roce 2007 také stať o prozaické tvorbě tohoto univerzitního pedagoga a literárního kritika i historika.

Aktuálně do této své galíkovské publikační množiny hodlám přidat další příspěvek, tentokrát o Josefu Galíkovi – básníkovi. Geneze mého příspěvku je spojena se vzpomínkou na jeden z rozhovorů s docentem Galíkem v naší společné pracovně. Můj vážený učitel a tehdy už profesní kolega tehdy pravil, že nejsvobodněji se cítí jako básník. Věděl jsem, že nějaké básně vydal ještě za studentských let v almanachu *Poesie mladé Hané*. Ale z toho, že při zmínce o pocitu svobody při básnění použil přítomný čas, jsem usoudil, že zřejmě poezii píše stále. Nicméně jsem na žádnou další jeho báseň dlouho nenarazil. A ani jsem nemohl, Josef Galík svou poezii publikoval vskutku sporadicky: například u příležitosti Galíkových šedesátých narozenin byly dvě ukázky z ní otištěny v *Hanáckých novinách*. Byla to báseň „V čekárně“ napsaná v roce 1971 a „Předběžná bilance“ z roku 1986. Další se objevily pravděpodobně až v publikaci věnované jeho rodné vesnici Racková, kteréžto toponymum posloužilo i jako titul dotyčné knihy, vydané v roce 1997.

Ve snaze dobrat se toho, jak to vlastně s básnickou tvorbou Josefa Galíka skutečně je, je-li nepočetná, anebo rozsáhlá, jaké má podoby i kvality, jsem se obrátil na dědice. Ti mi vyšli ochotně vstříc, při-

čemž vyšlo najevo, že jejich archiv obsahuje více než stovku Galíkových básní. Nejvíce jich vzniklo patrně v padesátých letech, potom na počátku let sedmdesátých a v polovině let osmdesátých.

U příležitosti kolokvia pořádaného ke stému výročí narození profesora Jiřího Skaličky a devadesátého výročí narození docenta Josefa Galíka se tedy pokusím vytvořit prvotní literárněhistorickou skicu Josefa Galíka – básníka.

Jak už jsem zmínil, první básně Josef Galík zveřejnil v publikaci *Poesie mladé Hané*, která vyšla s podtitulem *Almanach mladých autorů* v roce 1956 péčí Krajského nakladatelství Olomouc a v redakci Milana Blahynky v dnes těžko představitelném počtu osmi set osmdesáti výtisků.

V almanachu publikovalo osmnáct autorů a autorek, v současnosti většinou již zcela zapomenutých – s výjimkou Jiřího Pištory (dvě básně) a Jiřího Veselského (deset básní). Oba autory jmenuje jako jedny z nemnoha přispěvatelů ve svém doslovu i Milan Blahynka, přičemž vyzvedává hlavně verše Jiřího Veselského. Ale oceňuje také Galíkovy příspěvky do almanachu, když je charakterizuje jako „nehonosné vroucí verše“ (s. 74).

Posledním Blahynkou explicitně zmíněným autorem byl Vladimír Kurtin s ukázkami z jeho cyklu „Ze života zvířat“. Jednu z nich nyní na tomto místě zprostředkovávám současným čtenářům, a to pro konkretizaci kontextu, v jakém vznikaly Galíkovy básně.

ZE ŽIVOTA ZVÍŘAT
Ve Staré Vsi u silnice,
u prasečí štáce,
setkaly se dvě prasnice
za účelem konversace.

První z nich je tlustá, bílá,
v družstevním je chovu,
druhá – samá kůže, žíla,

patří k jmění kulakovu.

Naříkají, smutně chodí,
hledají své viny,
proč jsou z první tučné hody,
z druhé – sběrné suroviny!
(s. 62)

Ale zpět ke Galíkovým básním publikovaným v almanachu. Byly čtyři a všechny byly zařazeny do oddílu „Milostná píseň“. Jmenovaly se „Láska“, „Popěvek“, *** a „Procházka“.

LÁSKA
Buď prostá jako chléb a voda
na pryčně věznově.
A pevná buď – kdo ruku podá,
ať stojí ve slově.

A vzácná buď jak z pestrých lastur
zrníčka pravěká.
Buď čistá kytka, položená na stůl
dobrého člověka.
(s. 31)

POPĚVEK
Po polní cestě přešly laně,
když byla deštěm rozměklá.
Zachtělo se jí zvolat na ně,
však bála se a mlčela.

Dodnes však na ně vzpomínává
v půlnoční touze své.

Vždyť stopy kopyt, marná sláva,
jsou srdci podobné.
(s. 32)

***

Dej mi svá ústa – ten člunek vratký,
chci na něm život obeplout.
Bojím se cesty, co vede zpátky.
Dej mi svá ústa – člunek i proud.
(s. 34)

PROCHÁZKA

Pod nebem prázdným bez vlaštovek
šel jsem tak jednou v neděli.
Jako dvě tečky z beruščiných krovek
na mezi hoch a dívka seděli.

To bylo září, teplé jako plínky,
den byl jak čisté dětské svědomí,
pole jak dopis od maminky,
když se z něj pečeť ulomí.

Pak ti dva přešli, objali se v chůzi,
on jí byl úlem, ona včelou v něm,
tak jsem je poznal, sám skryt za haluzí.

Byl to můj přítel s mojím děvčetem.
(s. 37)

Jak zřejmo, jednalo se o básně vcelku prosté, a to i po formální stránce: Rým v nich byl obvykle střídavý, rytmus pravidelný, pře-

vahou trochejský, popřípadě daktylotrochejský, strofické členění čtyřveršové nebo tříveršové. Ale o svůj poetický náboj myslím nepřišly ani po letech.

Časem se Galík propracovává k volnému verši, rozšiřuje se slovní zásoba i paleta obrazných pojmenování, milostné verše získávají meditativní charakter.

V ČEKÁRNĚ
To je ta chvíle úloh dopisovaných teď nakvap.
Čekání na vlak, co má zpoždění.
Halabala a lhostejnost: Arab
o rozpálenou stěnu opřený.

Všechno je v půli cest. Můj spěch i něha tvoje.
Amplion prská slib. Všechno je před námi.
Hovorné ticho ale ví: všechno už prohráno je.
Tabulky skel škrtané vraními čarami.

Střetání drah. Ten příběh stý a entý.
Koleje, dráty, rýhy na dlani.

Pražádný výklad. Žádné podobenství. Bez pointy
je toto téma čekání.

Galíkovi ovšem nebyly cizí ani verše razantně smyslné:

OLOMOUCKÉ BLOUDĚNÍ
Jako lev zuřivý, jak lev z bible, co nepatří mi,
obcházím náměstí, plížím se nádvořími
a nikde nic. Ne, už se neubráním:

vyrážím do brlohů, špeluněk a pajzlů, temných
krypt

naplněn mocným, zrovna svatým odhodláním
šestého hříchu katolického se honem dopustit.

Ta děvka tu však není, ta děvka lehké letory,
co bude k témuž svolná, dokonce i na mne berná.

Ó, kde jenom jste, vy chtivé potvory,
s náručí teplou, s lexikem prostě vstřícným:
ber! Na!?

Kde jste, vy rozpálené jak útočící tanky,
vy slastnou touhou rozechvělé, jak odstředivka
Virona?
Nikde nic, pusto. Jen samé chladné puritánky.
Prv Aška. Pak Miluška. A teďkom Irena.

Galík psal rovněž básně tematizující společenskou problematiku, řada textů vzniklých během let 1971 a 1972 prezentuje, jak niterně a bolestně autor prožíval tehdejší dění, nástup normalizace spojený s personálními čistkami. Tady nalezneme první ztvárnění tématu věrnosti sobě samému a pravdě, možnosti rezistence vůči falši a dobovým mocenským tlakům, které později dominovalo jeho prozaickým dílům.

TI DRUZÍ
Namísto jedné pupily
zeje z nich škopek na pomyje.
Z druhého oka nedočkavá, říje,
závisti zákmit zavilý.

Zvednout dva prsty vždycky pohotovi.
Ale jen se zárukou na vzestup.
Dvojklanný jazyk vystřeluje z jejich hub,
špičáky nejmíň Drakulovy.

V úkladech doma, ve lstech, v křivdě,
v ohledech slabouncí,
do našich tepen divě,
zahledění vrahounci.

14. prosince 1971

Galíkovy sociálně-kritické verše občas dostaly i podobu hrubozrnnějších satirických popěvků.

Za pomezí slušnosti
važme si své vrchnosti.

Ta se za řiť nestydí,
jak to bývá u lidí.

Ta ji ráda vyvalí,
abysme se dívali.

Světe, světe ožralý,
s tebou jsme to dostali.

Běž s tou řití do hajzlu,
ať tě přes ni nemajznu. (*Malenovice 26. 8. 1986*)

Vedle milostné lyriky byly mezi Galíkovými básněmi nejčetnější patrně ty inspirované přírodou, geniem loci holešovského kraje, rodnou vesnicí Racková a chatou na Všemině.

XXX
Toto je Sobolice (pět set patnáct)
a támhle Kopná, Humenec, Grúň a Kopřivná,
fáč neděle a prázdnin a cosi (dálka?)
jako náplast.

Ale pak zase stud, jenž ví a nepřizná.

Krvácíš dovnitř z nepostřehnutelných ranek.
Korunka pupav, svízel, zemědým.
A pod nohama šedý kociánek.
Jenom ta jména. Víc už neumím.

NAŠE VŠEMINSKÉ JABLONĚ
Zvedni
to jabko první, než ho srnka uchytne:
letní
průsvitné.

Věř: žádná chemie, žádný postřik,
žádná hejblata.
Všechna jsou trochu strupatá
se šmakem kysela a slastně šťavnatá.
Tohle se jmenuje James Grave.

Třetí bývalo panenské,
nyní je matčino.
Padavé jak náš Petřík,
leč sladší nad víno.

Pak jaksi zakrslý Jonatan.
Je mu tu asi hodně zima.
Zaprodán
uherský Jan za chrta dán
na jižní slunko se nám tiše rozpomíná.

A ještě stromisko u cesty nahoře. Strom,
co rodí dvojí sortu:
trpká a nasládlá. Na burčáky. Na kvas z nich

do slivovic. Přesný do začínajících hor tu.
Zdědili jsme ho po starých Valaších.
Malenovice 26. 8. 1986

Vzpomínka stála na začátku příspěvku, budiž tedy i na konci, tentokrát autorova – na dětství v milované Rackové.

BUM, BUM, BUM
Na koho to slovo padne,
ten musí jít z kola ven.
Na niti dávno smotané
zašumí duha pentlí o poznání rezavěji:
to ze Žůrkova ořechu padá už první list.

Co vyvzdoruješ, hochu, na větru
a na těch větvích, co se vzdaly?

Pantáto Kubíčků, s obecním bubnem na břichu,
vy znova, vy pořád živý nebožtíku,
koho se zeptat, když ne vás?
To všichni, pantáto,
bez výjimky všichni, sakumprásk jak tu jsme,
pod pentličkami v ocasech našich klukovských
Ikarů,
zářijových hvězd a draků,
to všichni, jakbysmet,
(Jara Žórků, Mirek a Pepin Vitáskovi, Živníkovi
kluci,
Pepa Galéků)
to všichni s kterýmsi říjnem
musíme odšumět?
Malenovice 24. 9. 1963, 12.–13. 7. 1986, 26. 8. 1986

Pepa Galéků „odšuměl“ v listopadu před dvaceti čtyřmi lety. A i když jeho níže přetištěná báseň „Předběžná bilance“ nedospívá ke zrovna optimistickým závěrům, jsem přesvědčen, že konečná bilance osobního i tvůrčího života je v případě Josefa Galíka vskutku obdivuhodná. A to i díky jeho poezii, byť dosud vlastně neznámé.

PŘEDBĚŽNÁ BILANCE

Zas mě už u srdce dnes píchá,
zase už ťuká na žebra ta kostlivá.
Pomalu, vytrvale, i když zatím ještě zticha.
Ó ano. Tak to už chodívá.

Náš život? Nic kór nadvakrát.
A ti, kdo po nás ve svém vlastním máji
rozkvétají,
mohou se (právem!) (právem?) posmívat.

Ó ano: neúspěšní.
V zahradách našich hvízdá podlost dnešní,
korupce a polní pych.
Rostli jsme v čase třešní – a nejen třešní –
červivých.

Náš život. Žádná sláva. Nic zrovna kór.
Jediná naše hrdost, jediná pýcha:
přišli jsme s pláčem, odcházíme zticha –
mezitím bolest a láska a vzdor.

Všemina 14. 8. 1986

CC BY-SA 4.0.